

Waar komt de Spaanse 'ceta' vandaan?

Stijn Verleyen

Dat talen veranderen en variëren valt misschien nog het meest op wanneer het klanken betreft. Dialectsprekers worden bijvoorbeeld gestigmatiseerd vanwege hun typische uitspraak en ook historisch zijn het vaak de klankveranderingen die het meest in het oog (oor) springen. Maar hoe komt het nu dat die klanken veranderen en waar komen vreemde klanken als de Spaanse 'ceta' vandaan?

In dit domein krioelt het van pseudowetenschappelijke 'verklaringen', die op zich best wel onderhoudend zijn. Zo heeft men de meest fantastische theorieën bedacht over de befaamde Hoogduitse klankverschuiving, die voor het eerst beschreven werd door Jakob Grimm. Volgens de hooggeleerde Julius Pokorny had die verandering, waarbij *p*, *t* en *k* respectievelijk in *f*, *th* en *h* veranderden, alles te maken met het klimaat waarin de Oergermanen vertoefden. Een plotselinge weersverslechtering zou immers tot gevolg gehad hebben dat de sprekers hun mond 'steviger sloten' om zichzelf te beschermen tegen de koude, vochtige atmosfeer, wat tot voornoemde evolutie zou geleid hebben. Ietwat uit de lucht gegrepen, vindt u ook niet? Andere taalkundigen hielden het op de invloed van de hoogte. De Hoogduitsers leefden immers, zoals de naam al suggereert, in de Beierse bergen. De ijle lucht zou tot een 'grotere intensiteit van de uitspraak' geleid hebben, aldus de heer Meyer-Benfey, die helemaal niet alleen stond met die hypothese.

Nog grappiger echter is het verhaal van de Spaanse 'ceta'. Tikt u eens '*Spanish king speech impediment*' in op google, en u krijgt meteen een handvol sites voorgeschoteld waar uitgelegd wordt dat deze typerende klank ontstaan zou zijn door een spraakgebrek van een of andere Spaanse koning uit die periode. Een lispelende koning die een klankverandering in gang zet, je moet het maar bedenken.

De ware toedracht is ietwat prozaischer. Kort gezegd komt het hierop neer dat er in het Oude Spaans drie 'sisklanken' waren die heel dicht bij elkaar lagen: één palataal (gearticuleerd ter hoogte van het harde gehemelte, zoals in het Frans *chat*), en twee s-klanken, waarvan de ene iets meer vooraan in de mond werd uitgesproken dan de andere. Deze laatste was afkomstig van zogenaamde 'affricaten' (medeklinkergroepen) zoals *ts* en *dz*, die dan weer afgeleid waren van Latijnse combinaties zoals *t+j* (PUTEU > *pozo*, CAPITIA > *cabeza*, enz.).

'*Two is company, three is a crowd*', zoals de Engelsen weten, en zodoende schoof de palataal op naar het zacht gehemelte, om de al even karakteristieke *jota* te vormen. Zo hebben we *hoja* (van het Latijn FOLIA) en *hijo* (van het Latijn FILIUM). In beide woorden evolueerde de combinatie -lj- eerst tot een stemhebbende palataal (uitgesproken zoals in het Franse *jambe*), die vervolgens – wellicht onder invloed van de naburige Baskische taal – samengevallen is met de stemloze variant (zoals in het Franse *chat*). Deze laatste uitspraak bleef overigens nog een tijd bestaan naast de *jota*, zoals blijkt uit de Franse titel van Cervantes' *Don Quixote*, namelijk *Don Quichotte*.

De twee andere sisklanken namen op hun beurt ook wat afstand; een verwarring van de twee zou immers tot een groot aantal homoniemen geleid hebben en dat is een situatie die sprekers plegen te vermijden. De *s* die het meest vooraan in de mond werd uitgesproken, verschoof naar een zogenaamde 'interdentale' positie (cf. *th* in het Engels) – meteen was de 'ceta' geboren. Vandaar *razón* (< Latijn RATIONE), *plaza* (< Latijn PLATEA) en talloze andere voorbeelden.

Conclusie: als het al de koning was, dan moet hij een volbloed etymoloog geweest zijn, want de verandering van *s* naar 'ceta' is een nagenoeg perfect regelmatige klankverandering.

O ja, de invloed van hooggeplaatste personen op de uitspraak van een taal is overigens niet helemaal uitgesloten. Zo zou de huig-*r* in het Frans geïntroduceerd zijn aan het hof van Louis XIV, als een soort geaffecteerde uitspraak waarmee men zich wilde onderscheiden van andere bevolkingsgroepen. De huig-*r* zou van daaruit de rest van Frankrijk veroverd hebben.

Literatuur

Lloyd, Paul. 1987. *From Latin to Spanish (vol. I: Historical Phonology and Morphology)*. Philadelphia: Memoirs of the American Philosophical Society.

Martinet, André. 1951. 'The Unvoicing of Old Spanish sibilants'. *Romance Philology* 5. 133-156.

Studenten Spaans brengen extra toneelvoorstelling

La Celestina

van Fernando de Rojas (1499)

In het Spaans, met korte inleiding.

Bewerking geïnspireerd op *De Spaanse Hoer* (Hugo Claus).

Woe. 2 juli om 19u30

Justus-Lipsiuszaal van het Erasmushuis

Meer info: www.vlrom.be